

Kupiškio istorijos atodangos nacionaliniame ir europiniame kontekste

Kupiškis balandžio 29-ąją paminėjo 545 metų sukaktį. Šia proga, siekiant atminties aktualinimo, visavertisko visuomenės domėjimosi savo krašto istorija Kupiškio viešojoje bibliotekoje vyko mokslinė konferencija „Kupiškis – karališkas miestas?“.

Išties karališkas būrys mokslininkų su išsamiais pranešimais, įžvalgomis diskutavo, kaip auginti slypintį ir dar neišanalizuotą Kupiškio potencialą iki nacionalinio, tarptautinio lygmens pagal turtingą programą.

Bangulė

ALEKNIENĖ-ANDRIJAUSKĖ,
Nomedė SIMENIENĖ

Kupiškis pirmą kartą paminėtas 1480 metų balandžio 29 dieną. Tą liudija Krokuvos universitete iki šiol išlikęs originalus dokumentas „Album studiosorum Universitatis Cracoviensis“, kuriame lotynų kalba įrašyta, kad studijoms į karališkąjį universitetą įstojo Stanislaus Johannis de Cupyschky (Stanislovas Jonaitis iš Kupiškio).

Visi svarbų pažymėti, kad pirmas šią citatą paskelbė ir Lietuvos kultūros istorijoje įtvirtino garbus kultūros istorikas Vaclovas Biržiška registre „Lietuvos studentai užsienio universitetuose XIV–XVIII amžiais“ (Chicago, 1987). Tad beveik keturis dešimtmečius pirmas Kupiškio paminėjimas yra žinomas faktas, o ne kokia nors dabarties naujiena. Po trisdešimt metų šią studiją Lietuvos perleido Vytauto Didžiojo universitetas.

Renginio dalyvių sveikinęs rajono meras Algirdas Raslanas kalbėjo, kad kultūra veda visuomenę ir bendruomenę į priekį, kad šis susitikimas yra preludija to, ko norime Kupiškioje, ko čia siekiame. Tai gera proga susivokti, ar suprantame, ką turėjome, ar visa tai priimame kaip nuostabią praeitį, kurią galima lyginti su ilgu 545 metų keliu.

Kad esmingai būtų pradėtas Kupiškio kultūrinio atnaujinimo, tarsi tęsiant istorinį Kupiškio kelią su dabarties karta, daug pastangų įdėjo visuomeninis mero A. Raslano patarėjas kultūros paveldo aktualinimo klausimais kultūrologas Vytautas Balčiūnas. Jo manymu, tik visapusiškas Kupiškio kultūros institucijų, Savivaldybės administracijos, rajono Tarybos narių, bendruomenių tarpusavio pasitikėjimas ir bendras veikimas gali lemti reikšmingus Kupiškio ateities postūmius. Ši konferencija liudija pradžia, kuriai startą davė miesto Viešojoji biblioteka.

Mokslinėje konferencijoje pranešimą „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų apsilankymai Kupiškioje“ skaitė Lietuvos istorijos instituto mokslininkė, profesorė, humanitarinių mokslų daktarė Raimonda Ragauskienė. Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto docentė, daktarė Genutė Kirkenė apžvelgė Chodkevičių indėlį į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Livonijos regioninę politiką. Paveldo komunikacijos tyrinėtojas, istorikas, archeologas,

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto profesorius Rimvydas Laužikas pristatė gastronomijos paveldo tyrinėjimus Kupiškio krašte. Istorikas, nacionalinių ekspedicijų iniciatorius ir jų programų rengėjas, televizijos laidų vedėjas prof. dr. Alfredas Bumblauskas kalbėjo apie svarbiausią kupiškėnų – architektą Lauryną Gucevičių. Vytauto Didžiojo universiteto lotynų kalbos lektorius dr. Sigita Lūžys apžvelgė lietuvių studijų Krokuvos universitete XIV–XVI a. kontekstą. Kupiškėnas alumnas Laurynas Kudijanovas papasakojo apie istorinius Lietuvos ir Indijos ryšius.

ADMINISTRACINĖ PADĖTIS ARBA KUR BYLINĖJOSI BAJORAI

Intrigą kėlė prof. dr. R. Ragauskienės pranešimas, išsamiai atskleidęs, kokie valdovai lankėsi Kupiškioje, ir patvirtinęs, kad šis miestas gali pelnytai vadintis karališkuoju, o jame buvęs Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvaras iki pat valstybės trečiojo padalijimo buvo karališka valda, išaugusi Kupiškio miestą, kuris priklausė valdovui.

Pirmiausia trumpai apžvelgta to meto Kupiškio administracinė padėtis. XV–XVI a. pradžioje Kupiškis priklausė Vilniaus vaivadijai. Ši vaivadija padalyta į dvi dalis pagal Neries upę. Užnerio teritorijoje Kupiškis buvo priskirtas Užpalių ir Pienionių valsčiui (pavietui). Čia valdė valdovo paskirti vietininkai – Astikų ir Radvilų atstovai.

Žygmantas Senasis 1530 metais šį pavietą atidavė savo žmonai Bonai Sforcai. Tuo metu čia daugiausia tvarkėsi, vietininkavo Vilniaus titūnai. Nuo 1566 metų po administracinės reformos Kupiškis priskirtas Ukmergės pavietui.

Profesorė atkreipė dėmesį, kad Radvilos Našlaitėlio žemėlapyje Kupiškis klaidingai priskiriamas Uptės pavietui. Tai klaida kartojosi, nebuvo ištaisyta ir vėlesniuose žemėlapiuose.

Tad bajorai į teismus turėjo vykti ne į Uptę, bet į Ukmergę. Prof. dr. R. Ragauskienė sakė, kad istoriniai šaltiniai liudija, jog visą Kupiškio valdą sudarė valdovo dvaras, šalia jo įsisteigęs miestelis ir visas valsčius. Kupiškio valsčius ir visa seniūnija nuo 1480 metų pirmo paminėjimo ilgiau kaip 300 metų buvo valdovo valda. Istoriniuose šaltiniuose galima ne kartą rasti įvardijimų, kad Kupiškis karališka valda, kad šios vietovės valstiečiai yra karališkieji žmonės.

Profesorė paneigė įsivaizdavimą, kad visi karališkieji valstiečiai buvo laisvi nuo lažo. Pasak jos, kai kur jie, tam tikroms aplinkybėms susiklosčius, turėjo atidirbti dvare.

1596 metų skriaudų sąrašė fiksuota, kad valstiečiai ir miestiečiai kreipėsi į teismą, nes juos labai skriaudė Kupiškio vietininkas Grgorius Kopočius.

„Kupiškis iš pradžių, ypač XVI a. pr., ilgą laiką buvo valdovo stalo dvaras. Tai reiškia, kad visos pajamos ėjo į valdovo iždą. Tai taip pat reiškė, kad visas, kas čia užauginama, pagaminama, buvo

Apie valdovų lankymąsi Kupiškioje papasakojo profesorė, humanitarinių mokslų daktarė Raimonda Ragauskienė.

vežama, tiekiama valdovo dvarui, aprūpino valdovo dvarą“, – teigė prof. dr. R. Ragauskienė.

Pasak jos, nuo XVI a. 7-o deš. Kupiškis vadinamas seniūnija. Pasikeitė jo statusas. Tiesa, tai buvo neteisingi seniūnija. Bylos nagrinėtos Ukmergėje. Vėliau jas leista nagrinėti ir Anykščiuose. Pastaroji seniūnija buvo gavusi teisę rengti išvažiuojamuosius teismus, nes vykti į Ukmergę kitiems bajorams buvo per toli ir sudėtinga. Archyvuose yra ne viena byla, kad Kupiškio bajorai ten bylinėjosi.

Seniūnijos statusas ir toliau reikė, kad Kupiškis išlieka valdovo valda. Jis toliau skyrė pagrindinį valdos pareigūną – seniūną. Tačiau nebe visos pajamos ėjo į valdovo dvarą, o tik jų ketvirtadalis. Visa kita liko seniūnijai.

Dėl to paskirti seniūnai tarsi tapo tų dvarų valdytojais su paveldėjimo teise iš kartos į kartą, prašė valdovo užtarimo ir gavo privilegijas, bet dvaras vis tiek priklausė valdovui.

Profesorė sakė, kad Kupiškis, tapęs seniūnija, naudotas ir valdovo pajamoms padidinti. Valdovas kartais sugalvodavo įkeisti dvarą. Taip atsitiko 1568 metais, kai Žygmantas Augustas iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) išdinko Mikalojaus Naruševičiaus pasiskolinto 4 tūkst. kapų grašių, tuo metu labai didelę sumą, įkeisdamas jam Kupiškio dvarą. Sąlygos buvo tokios – valdovas kasmet turėjo gauti 400 grašių procentų ir dar 400 grašių buvo naikinama kaip skola. Apimokėjo tai visiems.

VALDOVAI IR JŲ RETO LANKYMOSI APLINKYBĖS

Nuo 1480 metų pirmo Kupiškio paminėjimo iki Abiejų Tautų Respublikos (ATR) padalijimo Kupiškį valdė 16 LDK ir Lenkijos valdovų. Valdovai retai čia lankėsi, bet, pasak prof. dr. R. Ragauskienės, tai nereiškia, kad Kupiškis buvo provincija, neįdomus dvaras. Susiklostė tam tikros sąlygos ir priežastys, kad taip atsitiko.

Kupiškis nepateko į vadinamąjį Jogailaičių kelią. Tais laikais buvo susiformavusi valdovų kelionių trasa iš Krokuvos ar Varšuvos į Vilnių.

Kupiškis taip pat nepateko į susiformavusią „Rex ambulans“ tradiciją. Nuo Kazimiero Jogailaičio laikų buvo įprasta, kad valdovas, norintis surinkti pajamas iš dvarų, pats į juos atvykdavo ir ji lydinčios pareigūnai vietoje surinkdavo visus mokesčius, mezliavą ir visa kita.

Žygmantas Senasis nutraukė

šią tradiciją. Valstybės administracinis aparatas jau buvo pažengęs, tad per savo pareigūnams duotus nurodymus galėjo visas pajamas surinkti ir be valdovo apsilankymų.

Antra vertus, Kupiškis buvo labai nutolęs nuo LDK ir ATR politinių centrų Krokuvos ir Varšuvos.

PREKYBOS KELIAS ARBA KAIP PASITARNAVO BIRŽAI

Visgi Kupiškis, pasak profesorės, yra vienos labai svarbios ypatybės dalis. Jis buvo arti nuo Livonijos ir vieno didžiausių ankstyvųjų modernių laikų prekybos centro – Rygos.

Todėl Kupiškis tapo svarbaus prekybos kelio dalimi XVI–XVIII a. Visi didesni Šiaurės Lietuvos miestai pateko į šį kelią, kuris vedė į Livoniją ir pagrindinį jos centrą Rygą. „Peržiūrėjau 1613–1633 metų Rygos prekybos teismo protokolus. Ten surašyti Šiaurės Lietuvos miestai ir miesteliai – Biržai, Rokiškis, Pandėlys, Šeduva, Žagarė, Ukmergė, Anykščiai ir Kupiškis. Pavyko rasti 82 įrašus, kad per 20 metų laikotarpį net 82 kartus į Rygą važiuavo žmonės iš Kupiškio ir buvo įrašyti į tą knygą“, – pasakojo prof. dr. R. Ragauskienė.

Ji apibūdino, kaip atrodė šis prekybos kelias. Visi keliai iš Vilniaus vedė į Ukmergę. Nuo jos šakojosi į pirmą prekybos kelią, kuris ėjo pro Uptę, Pasvalį. Bauską iki Rygos. Antras kelias ėjo pro Anykščius, Kupiškį, Biržus, o trečias – per Rokiškį.

Profesorė atkreipė dėmesį į svarbią Biržų privilegiją, kuri turėjo reikšmės ir Kupiškui. Radvila Perkūnas 1589 metais sugebėjo iš Žigmanto Vazos gauti tą magdeburginę privilegiją Biržams, kurioje nusakyta valdovo paliepimas, kad Lietuvos pirkliai, kurie keliavo į Livoniją, būtinai keliautų pro Kupiškį ir pro Biržus. Tai reiškė, kad papildomos pajamos turėjo ateiti ir į šį miestą.

Anykščių–Kupiškio–Biržų prekybos kelio atšaka taip tampa labai svarbi. Apie tai, kaip minėta, byloja ir įrašai Rygos prekybos teismo protokolų knygoje.

KARO KELIAS VALDOVAMS

Svarbus taškas, apogėjus, anot prof. dr. R. Ragauskienės, XVI a. Kupiškio įsitraukimas į Livonijos karo reikalus.

Pasikeitus geopolitinei padėčiai Baltijos jūros regione, kai išliko klausimas, kas ten dominuos, įsibėgėjo konfliktas dėl Livonijos. Į jį XVI a. šeštą ir septintą dešimtmetį įsitraukė Skandinavijos šalys, Maskvos didžioji kunigaikštystė, Prūsijos ku-

nigaikštystė, Šv. Romos imperijos valdovai. Į konfliktą dėl Livonijos, dėl išėjimo prie Baltijos jūros 1552 metais įsitraukė ir Žygmantas Augustas, juolab kad Livonijos ordino magistras 1554 metais pasirašė su Maskvos didžiąja kunigaikštyste 15 metų paliaubų sutartį, nes nuolat vyko pasienio susirėmimai. Pagal tą sutartį Livonija būtų tapusi savitisku Maskvos protektoratu.

Šiame kontekste pasitarnavo Kupiškis. Čia antroje XVI a. pusėje buvo brėžiama valdovų itinerariu (valdovų kelionių įvardijimo) Livonijos link linija (per Kupiškį).

Dėl šio konflikto Kupiškis ir buvo pirmą kartą aplinkytas valdovų du kartus. Vieną kartą viešėjo Žygmantas Augustas, antrą kartą – Steponas Batoras. Jų viešnagės buvo rezidencinio ir administracinio-ūkinio pobūdžio.

Pasak profesorės, dar keli valdovai lankėsi Kupiškio apylinkėse. Lietuvos didžioji kunigaikštienė Elena Maskviškė, kuri buvo gavusi Rokiškio dvarą, apvažinėjo jo valdas apie 30 km nuo Kupiškio. Taip pat yra nemažai galimybių, kad per Kupiškį driekėsi Kotrynų Jogailaitės vedybų kortėžas.

1625 metais po Biržų pilies užėmimo Kupiškio teritorijose (pats miestas buvo nusiaubtas) tikrai buvo Švedijos karalius Gustavas Augustas Vaza. Tokie karūnuoti asmenys žinojo Kupiškį ir kai kurie čia lankėsi.

TRYS VALDOVO VIEŠNAGĖS DIENOS

Žygmantas Augustas (1520–1572) Kupiškį apsilankė 1557 metų rugpjūtio 17–19 d. Žinoma keletas jo nurodymų, įsakymų, išduotų miestui. Anot profesorės, galima spėti, kad šiam valdovui įžengiant į miestą vyko ir speciali triumfo ceremonija, jo sutikimas buvo iškilmingas, kaip ir dera tiems laikams. Žinoma, viskas tikriausiai vyko kukliau, nes to meto padėtis reikalavo rimties. Žygmantas Augustas keliavo ne tik apžiūrėti dvarą, bet čia jį atvedė ir politinės aplinkybės.

Jis žygiavo kartu su LDK ir Lenkijos kariuomene. Kariuomenė pirmiausia buvo apsisistojusi Anykščiuose. Ten vyko ir šv. Romos sosto pasiuntiniai, buvo atvykęs ir Livonijos ordino magistras, prašęs garbės taikos. Vyko intensyvios derybos. Magistro siūlomų sąlygų netenkino Žygmanto Augusto. Kariuomenė buvo labai didelė, 30 tūkst. karių, ir gerai ginkluota. Anykščiuose Žygmantas Augustas priėmė šios parādą. Kariai buvo išsidėstę net 12 km atkarpoje.

Nukelta į 4 p.

Konferencijos „Kupiškis – karališkas miestas?“ klausytojai. Bangulės Alekniėnės-Andrijauskės nuotraukos

Kupiškio istorijos atodangos nacionaliniame ir europiniame kontekste

Atkelta iš 3 p.

I Kupiškį Žygimantas Augustas išvyko pirmas. Kariuomenė atvyko vėliau, nes keliavo ne tiesiai per miškus, bet apylankomis. Kartu su kariuomene vyko ir 2 tūkst. virtuvės darbininkų. Buvo ir prostitutės. Tais laikais tik taip moterys galėjo dalyvauti kariuomenėje. Kariuomenė savo stovyklavietę buvo įkūrusi prie Lėvens upės.

„Dėmesio! Livonijos karas nuo Kupiškio ir prasidėjo. Žygimantas Augustas 1557 metų rugpjūčio 19 dieną iš Kupiškio išsiuntė šauklį su nutarimu pas Livonijos ordino magistrą J. W. Fiirstenbergą, kad skelbiamas karas“, – atkreipė renginio dalyvių dėmesį į intrigą keliančią detalę prof. dr. R. Ragauskienė.

Pasak jos, nėra duomenų, ko kiuse apartamentuose buvo priimtas Žygimantas Augustas. Tuometinis Kupiškio seniūnas Naruševičius mėgo prabangą ir galėjo valdovui įrengti prašmatnesnį kambarį, panašų į renesansinę menę.

Profesorė taip pat konstatavo, kad vietiniais gyventojams valdovo atvykimas su didžiąja kariuomene nebuvo didelis džiaugsmas. Dažnai reikėdavo tikrą prapultį, nes reikėjo kariuomenei tiekti maistą. Žygimantas Augustas buvo išleids nuostatus, kad kareiviams draudžiama plėšikauti, vogti, kiek ir už ką reikia sumokėti. Pvz., už jautį – 80 grašių, už karvę – 40 grašių, už telyčią – 30 grašių, už statinę grūdų – 6 grašius.

Bet visa tai gyventojai privalėjo pristatyti patys. Tai vėl papildoma našta. Taip pat vietos gyventojams nurodėta taisyti kelius, tiesiti kariuomenei tiltus, jei atsisakydavo, būdavo grobiamas jų turtais ir sakoma, kad jį pardavus investicijos bus skiriamos kariuomenės reikalmams.

Tuo metu būta duomenų, kad neturėdama ką veikti, kariuomenė prie Kupiškio buvo pradėjusi plėšikauti. „Žygimantas Augustas, keliavęs pro Kupiškį, įtvirtino ne tik prekybos, bet ir karališką trasą. Taip pat labai tikėtina, net 98 proc., kad pro Kupiškį keliavo spalį žiedus sumainiusi pora – Kotryna Jogailaitė ir Jonas III Vaza, Suomijos kunigaikštis, kurie turėjo nukakti į Rygą iš Vilniaus. Apie jų apsilankymą byloja ta aplinkybė, kad Kotryna Jogailaitė vežėsi didelį palikimą, daug brangenybių. Reikėjo didelės apsaugos, apsiginti dvare. Kas geriau, nei valdovo dvaras, galėjo šią apsaugą suteikti“, – svarstė prof. dr. R. Ragauskienė.

TIK APSIŽVALGĖ

Kitas valdovas Steponas Batoras (1533–1586) Kupiškį viešėjo 1582 metų kovo 6 dieną. Jis buvo Onos Jogailaitės vyras. Kupiškįjį stabelėjo pravažiuodamas. Jo kelionė buvo apžvalginio pobūdžio. Keliavo per Kupiškį į Pasvalį, Saločius, Bauską ir toliau į Livoniją. Jo palyda buvo nemaža. Tą dieną Kupiškįjį apsilankė ir Vilniaus vyskupas Jurgis Radvila, kuris vėliau Lietuvoje tapo pirmuoju kardinolu. Žemaitijos vyskupas Merkelis Giedraitis, Vilniaus kaštelionas Eustachijus Valavičius, Trakų kaštelionas Mikalojus Kristu-

Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto docentė, daktarė Genutė Kirienė akcentavo, koks buvo Kupiškio vaidmuo Livonijos karo kontekste. Banguolės Alekšienės Andrijauskės nuotraukos

Vytauto Didžiojo universiteto lotynų kalbos lektorius Sigitas Lūžys sakė, kad apie tolimą praeitį žinome tik iš nuotraukų archyvuose, kad daug dar yra erdvės tyrinėjimams, susijusiems su Kupiškio gimtadieniu.

pas Radvila ir kt.

Livonijos karo metais Steponą Batorą saugojo nei daugiau, nei mažiau, o net 30 sargybinių.

„Vėlesniais laikais įvykusių valdovų apsilankymų Kupiškio krašte nepavyko fiksuoti. Nepaisant to, kad valdovai Kupiškįjį nebesilankė, valdos statusas nesikeitė. Kupiškis iki pat XVIII a., iki Abiejų Tautų Respublikos padalijimo, išliko karališkąja valda“, – pabrėžė profesorė.

FINANSINĖS IR KARINĖS LOGISTIKOS DALIS

Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto docentė, daktarė Genutė Kirienė, apžvelgusi Chodkevičių indėlį į LDK ir Livonijos regioninę politiką, akcentavo, kad Kupiškis, jo valdymas ir apylinkės aktyviai buvo įtrauktos į Livonijos karo sūkurį, į LDK karą su maksėvais.

Kupiškis niekada nebuvo politinio centras, bet geografinė padėtis suvaidino didelį vaidmenį. Per Kupiškį ėjo svarbus prekybinis ir diplomatinis kelias į Rygą, į Livoniją. Kartu tai buvo vietovė, kuri vykstant šiam karui aktyviai įtraukta į finansinę ir karinę logistikos sistemą.

Išliko 1562 metų rugsėjo 30 dienos valstybės išdinkimo raštas apie maisto ruošimą (jaučių, telyčių pirkimą, mėsos sudymą ir pan.) karo reikmėms. Šiame rašte tarp kitų svarbių miestelių minimas ir Kupiškis.

Tai rodo, kad Kupiškis priklausė intensyviai apmokestinamam regionui, iš kurio tikėtasi stabilaus ir svarbaus įnašo karo logistikai.

Jau minėtas Kupiškio ir Pieninių seniūnijos su visais palivarkais ir naudmenomis užstatymas, įkeitimas Mikalojui Naruševičiui, turėjusiam teisę valdyti Kupiškio ir Užpalių žemes. Tai padarė 1568 metų gruodžio 20 dieną Žygimantas Augustas ir gavo 4 tūkst. kapų grašių. Šios lėšos skirtos valstybės reikmėms – pasienio įgulių išlaikymui ir aprūpinimui.

Taigi, pasak dr. G. Kirienės, Kupiškis, jo apylinkės įtrauktos į valstybės mechanizmą, kuris buvo svarbus karų su Livonija kontekste, ypač užtikrinant pasienio pilių apsaugą, karinių pajėgų išlaikymą ir finansinę paramą.

LAURYNOS GUCEVIČIAUS KELIAS

Apie kraštiečių architektą Lauryną Stuką-Gucevičių savo kalbą prof. Alfredas Bumblauskas pradėjo nuo to, kad laikas jo pavardę keisti atsisakant Stukos pavardės. Vilniaus

rotušėje architekto pavarde pataisyta. Profesorius atkreipė dėmesį, kad Smetonos laikais prie L. Gucevičiaus pavardės nepiraišyta Stukos pavardė. Sovietiniais laikais ji vėl atsirado.

Kodėl kito architektu tapo, dar neištirta. Gal reikėjo studijuojant masuoti valstietišką kilmę? Wawrzyniec Gucewicz skambėjo bajoriškai.

Skaitydamas pranešimą profesorius didžiausią dėmesį buvo sutelkęs į L. Gucevičiaus studijas Prancūzijoje ir jo kūrybinį palikimą.

Pasak A. Bumblausko, pažinimas ir mokslas prasideda nuo nuostabos. Palėvenėje ji nustebino vienuolyno ir bažnyčios architektūrinis ansamblis ir faktas, kad L. Gucevičius krikščytas Palėvenės bažnyčioje.

Profesorius sakė, kad gali būti ir fatališkas, karališkas Lauryno kelias. „Visi žino Vilniaus katedrą, kuri yra tapusi Vilniaus, o gal visos Lietuvos ikona. Man atrodo, kad L. Gucevičius yra aukščiausios prabos europinio masto architektas. Bet nesame europiniai kontekste. Jis neįtrauktas į Europos enciklopedijas.

Antras jo kūrybos yra Vilniaus rotušė, trečias – Verkų rūmai. Kol kas tai akivaizdu. Visa kita tik plaukiojimas. Nėra išsamių tyrimų, kokie dar šio architekto projektai galėjo būti realizuoti“, – kalbėjo profesorius.

L. Gucevičiaus krikštis barokinė, turinėjo neoklasicizmo bruožų. Palėvenės bažnyčioje A. Bumblauskui davė stimulą pasižvalgyti po Lietuvą ir pasižiūrėti, kiek provincijoje yra baroko architektūros. Konstatuota, kad ne tiek daug, kaip Vilniuje ir kituose didžiuosiuose miestuose. Į tai kupiškėnai turėtų atkreipti dėmesį pristatydami kitiems savo kraštą.

Pasak profesorius, svarbus faktas, kad L. Gucevičius studijavo Paryžiaus karališkojoje meno akademijoje pas įžymiausius to meto architektus Žaką Žermėną Sufo, Klodą Nikolą Ledu ir Žaną Batistą Rondele. „Turėdami tokį jų mokinį kaip L. Gucevičius, mes Europai galime pasakyti, kad čia turime publiką, jus suprantančią, žinome jus, mūsų didysis Laurynas mokėsi pas jus“, – kalbėjo A. Bumblauskas.

Profesorius linkėjo Kupiškui tapti ne šiaip sau miesteliu, miestu, o darytis kažkieno centru. Galvoti ir kurti „Genius loci“ Kupiškio, „Genius loci“ yra nauja scenografinė paradigma, kuri netelpa į mokslines paradigmas.

(Genius loci – senovės romėnų religijoje – dvasia, serginti tam tikrą geografinę vietą.)

„Lyginkitės į didįjį savo pirmtaką. Nepasidukite bet kokiu nuob-

dybei. Ieškokite vietos genijaus, vietos angelo sargų. Miestas turi turėti poetinę istoriografiją. Kartais poeto eilės sukuria didesnius faktus jausenai apie pasaulį, apie miestą, apie vietą, apie humanizmą negu bet koks gausių faktų rinkinys“, – buvo įsitikinęs A. Bumblauskas.

STARTAS Į KUPIŠKIO KULTŪROS SOSTINĖS STATUSĄ

Vytauto Didžiojo universiteto lotynų

kalbos dėstytojas Sigitas Lūžys pasakaito pradžioje priminęs, kad prof. A. Bumblauskas, pasakojęs apie architekto Lauryno Gucevičiaus neeilinį gyvenimo ke-

lį, sūtlė Kupiškui kurti „Genius loci“, o jis galėtų pasiūlyti „Liber loci“ – knygą, kurioje būtų fiksuoti svarbūs įrašai apie tam tikrą vietovę.

Dėstytojas sakė, kad kalbame apie karališką Kupiškį. Kodėl negalėtume kalbėti, kad jis ir universitetas. Juk pirmos žinios apie šį miestą atsiranda Krokuvoje universitete.

„Mes šiandien neturime datos, kada gimė miestas, bet švenčiame gimtadienį. Nieko keisto, dar turime erdvės visa tai patyrinėti“, – kalbėjo lotynų kalbos specialistas.

Pasak jo, Stanislovas Jonaitis ne iš karto mokėjo lotynų kalbą, kad galėtų studijuoti universitete. Taigi jis kažkur turėjo mokytis. Galima daryti prielaidą, kad mokėsi Kupiškėje, ar Kupiškis turėjo tiek lėšų, kad galėjo jį išsiųsti mokytis į Vėlinių ar dar kur kitur. Vadinasi, Kupiškis buvo ir iki 1480 metų. Apie tai byloja ir tas įrašas. Jis pats sumokėjo už savo mokslą, gyvenamą vietą. Už jį nebuvo mokama.

Stanislovas Jonaitis Krokuvoje universitete įrašytas į metrikas labai tvarkingai. Tai Kupiškio žinomumo pradžių pradžia.

„Krokuvoje universitetas yra seniausias Vidurio Europoje, įsteigtas Kazimiero Didžiojo, bet neveikė. Veikti pradėjo tik po Jogailos reformos. Dauguma studentų buvo lenkai ir vokiečiai“, – pasakojė S. Lūžys.

Pasak jo, kaip sekėsi Stanislovui Jonaičiui universitete, ar jis baigė studijas, žinių nėra. Taip pat nežinoma, kur ir kaip gyveno. Anuomet studentai apsidarė bendrabučiuose ar nuomojo būstus, po kelis ar po keliolika gyveno juose.

Daugelis dalykų iš ano meto, ką galime įsivaizduoti, pažinti, supras-

Petrus Nicolai de Wilna.

Alexander Jacob de Samothia.

1475 V 21 Krokova

Saenlo Horinsky de Russia Lithuanus.

Bartholomeus Thabor.

1475 Krokova

Georgius Mathie Lythwanus de Cygry wylyowicz.

Johannes Stanisla de Wilna.

Johannes Wyanko, Waynko, Wanyko

Lithuanus.

Johannes Nicolai de Waworka.

Johannes Bohdani de Troky.

Casper Petri de Onykschy.

1475 VI 8-1478 VII 5 Krokova

Michael de Pinski.

1476 Krokova

Petrus Georgy de Grodn.

Johannes Stephani de Goranovy.

Andreas Petri de Sway.

Gabriel Petri de Ramigola.

1477 Krokova

Martinus Laurency de Troky.

Simon Pauli de Wasylszki.

1479 Krokova

Adam Jacobi de Wilno.

1479 IX 29 Erfurtas

Petrus Nicowitius de Wilnaw.

1479 Krokova

Casper de Onyksy.

1480 Krokova

Albertus Georgy de Grodnio in ducatu Lithuanie.

Stanislaus Johannis de Cupyschky.

Gregorius Martini de Nohrodek.

1481 Krokova

Boguslaus Martini de Wilna.

1482 XII 21 Marsburgas

Frater johan Czorchowicz.

1483 Krokova

Johannes Vitici de Wilna.

1483 Krokova

Johannes de Wilna.

1483 Krokova

Andreas Michaelis de Kawn.

Andreas Johanni de Kawn medicus.

Jacobus Petri de Kawn.

Georgius Johannis de Kawn medicus.

Philippus Johannis Philippovic de Wilna.

1490 II 3 Krokova

Andreas de Zupran (baccalaureus)

1490 Krokova

Michael Jacobi de Wilna.

1490 II 3 Krokova

Georgius de Wilna.

1484 Krokova

Theophilus Nicolai de Troky.

Johannes Iohannis de Troky.

Stanislaus Vvasconis de Ekyosky.

Jacobus Nicolai de Meracz.

Johannes Deris (Nicolai) de Schwert-

no.

Martinus Cristini de Chochlo.

Blasius Nicolai de Nowogrod.

1485 Krokova

Venceslaus Alexandri de Vilkomiria.

Bernardus Jacobi de Wilna.

Petrus Georgii de Dzyenvelhov.

Nicolas Mathiel de Cawn.

Johannes Simonis de Wilna.

Paulus Nicolai de Wisnaw.

Dobieslaus Georgii de Krasnesiolo.

1486 Krokova

Andreas Simonis de Wilno.

Johannes Procopi de Wilna.

1487 Krokova

Andreas Stanisla de Miercz Vilnensis

dioc.

Georgius Vladisla de Cowno Vilnensis

dioc.

Martinus Stephani de Barkuten de Se-

modia.

Petrus Stanisla de Maizagola.

1488 Krokova

Janusius Alexandri duci de Lithuania

1489 Krokova

Andreas Michaelis de Kawn.

Andreas Johanni de Kawn medicus.

Jacobus Petri de Kawn.

Georgius Johannis de Kawn medicus.

Philippus Johannis Philippovic de Wilna.

1490 II 3 Krokova

Andreas de Zupran (baccalaureus)

1490 Krokova

Michael Jacobi de Wilna.

1490 II 3 Krokova

Georgius de Wilna.

1484 Krokova

Theophilus Nicolai de Troky.

Johannes Iohannis de Troky.

Stanislaus Vvasconis de Ekyosky.

Jacobus Nicolai de Meracz.

Johannes Deris (Nicolai) de Schwert-

no.

Martinus Cristini de Chochlo.

Blasius Nicolai de Nowogrod.

1485 Krokova

Venceslaus Alexandri de Vilkomiria.

Bernardus Jacobi de Wilna.

Petrus Georgii de Dzyenvelhov.

Nicolas Mathiel de Cawn.

Johannes Simonis de Wilna.

Paulus Nicolai de Wisnaw.

Dobieslaus Georgii de Krasnesiolo.

1486 Krokova

Andreas Simonis de Wilno.

Johannes Procopi de Wilna.

1487 Krokova

Andreas Stanisla de Miercz Vilnensis

dioc.

Georgius Vladisla de Cowno Vilnensis

dioc.

Martinus Stephani de Barkuten de Se-

modia.

Petrus Stanisla de Maizagola.

1488 Krokova

Janusius Alexandri duci de Lithuania

1489 Krokova

Andreas Michaelis de Kawn.

Andreas Johanni de Kawn medicus.

Jacobus Petri de Kawn.

Georgius Johannis de Kawn medicus.

Philippus Johannis Philippovic de Wilna.

1490 II 3 Krokova

Andreas de Zupran (baccalaureus)

1490 Krokova

Michael Jacobi de Wilna.

1490 II 3 Krokova

Georgius de Wilna.

1484 Krokova

Theophilus Nicolai de Troky.

Johannes Iohannis de Troky.

Stanislaus Vvasconis de Ekyosky.

Jacobus Nicolai de Meracz.

Johannes Deris (Nicolai) de Schwert-

no.

Martinus Cristini de Chochlo.

Blasius Nicolai de Nowogrod.

1485 Krokova

Venceslaus Alexandri de Vilkomiria.

Bernardus Jacobi de Wilna.

Petrus Georgii de Dzyenvelhov.

Nicolas Mathiel de Cawn.

Johannes Simonis de Wilna.